

4. Світовий банк. Ефективність систем охорони здоров'я та корупційні ризики. Вашингтон, 2020. С. 41. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.77>

5. Кохан О.І Аналіз проблеми запобігання та протидії корупції у соціальній сфері в сучасній юридичній науці. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.77>

6. Журналісти Bihus.Info проаналізували роботу 452 депутатів 9 скликання Верховної ради та з'ясували, що кожен 10 нардеп був чи є фігурантом кримінальних справ під час свого депутатства. Таких народних обранців понад 50. Bihus.Info. 13 березня 2025. URL: <https://bihus.info/kozhen-10-j-deputat-9-sklykannya-figurant-kryminalnyh-sprav/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-13>

РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВІКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СИСТЕМІ

Василяченко Алла Іванівна

*ад'юнкт кафедри адміністративного та конституційного права
ННІ ППДП, Пенітенціарна академія України,
м. Чернігів, Україна*

Пенітенціарна сфера традиційно характеризується підвищеними ризиками деліктності: обмежений простір, ієрархічність неформальних відносин, конфліктогенність, заборонені предмети, вразливість до корупції, високі вимоги до персоналу. У таких умовах адміністративні правопорушення виступають як “індикатор” якості системи. Водночас ефективність запобігання та припинення адміністративних правопорушень у системі виконання покарань залежить не лише від повноважень посадових осіб, а й від стану інституцій, процедур, кадрової політики, матеріальної бази, прозорості та підзвітності.

Державна політика останніх років визначила реформування пенітенціарної системи як пріоритет, зокрема через Стратегію реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та оновлений у жовтні 2025 року операційні плани її реалізації на 2025–2026 роки [2; 3]. Ефект управлінської реформи для припинення адміністративних правопорушень, зокрема, проявляється у скороченні

«сірих зон» – коли персонал діє за неформальними практиками або «традицією». Там, де процедури чіткі, а рішення підлягають перевірці, зменшується імовірність як бездіяльності, так і надмірного застосування примусу.

Кадровий дефіцит, професійне вигорання та низька мотивація персоналу є одними з ключових чинників делінквентності у місцях несвободи. Закон «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» визначає статус служби, її завдання та загальні засади діяльності [5]. Проте для реальної ефективності потрібні сучасні стандарти добору, навчання, атестації та етичного контролю.

Запобігання адміністративним правопорушенням в установах виконання покарань прямо залежить від здатності персоналу застосовувати комунікаційні техніки деескалації конфліктів, швидко кваліфікувати інцидент (режимне порушення, адміністративний делікт, ознаки злочину), діяти в межах повноважень та пропорційно та правильно фіксувати події (рапорти, журнали, відео, медичні записи).

Міжнародні стандарти наголошують на постійному навчанні персоналу з прав людини та безпеки [1; 6]. Зокрема, практика Європейського комітету із запобігання катуванню та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню підкреслює роль належного документування та контролю застосування сили як запобіжника зловживань [7]. У цьому сенсі реформування Державної кримінально-виконавчої служби України має включати: розгортання програм підготовки з акцентом на «динамічну безпеку», кризове реагування, антидискримінацію; розвиток лідерських компетентностей керівників змін/відділень; впровадження стандартів професійної етики й механізмів дисциплінарної відповідальності персоналу з гарантіями справедливого розгляду.

Цифровізація у пенітенціарній сфері має не лише сервісний, а й безпековий ефект. Паперові журнали, фрагментарні бази та неуніфіковані форми фіксації інцидентів ускладнюють аналіз причин правопорушень, перевірку законності застосування заходів та управління ризиками. Натомість цифрові реєстри і стандартизована звітність дозволяють відстежувати повторюваність порушень у конкретних секторах/змінах, виявляти «аномалії» (нетипові стрибки інцидентів), контролювати строки й законність процедур та формувати профілі ризиків та профілактичні плани.

У контексті рекомендацій Європейського комітету із запобігання катуванню та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню щодо фіксації подій та запобігання жорсткому поводженню, цифрові інструменти (відеоспостереження, електронний облік застосування спецзасобів, електронні журнали

інцидентів) виступають ключовою детермінантою доказовості й підзвітності [7]. Разом з тим цифровізація потребує гарантій захисту персональних даних, доступів і кібербезпеки, а також чітких правил використання відеоматеріалів у дисциплінарних/адміністративних провадженнях.

Рівень адміністративної деліктності часто корелює з перевантаженням, неналежними умовами тримання, дефіцитом зайнятості, доступу до медичної та психологічної допомоги. Стратегічні документи уряду вказують на необхідність модернізації інфраструктури та розвитку сервісів ресоціалізації, включно з пробаційними підходами [2; 5]. Зменшення конфліктності та тіньових «ринків» усередині установ досягається не тільки контролем, а й наявністю легальних альтернатив: праці, навчання, психосоціальних програм, підтримки під час підготовки до звільнення.

Отже, реформування, спрямоване на покращення умов і зменшення «дефіциту справедливості», працює як превентивний інструмент – знижує мотивацію до порушень, а також кількість ситуацій, які вимагають силового припинення.

З урахуванням наведеного, доцільно пропонувати інтегровану модель управління адміністративною деліктністю у місцях несвободи, що поєднує правові, організаційні та сервісні компоненти. Ключові елементи моделі:

1) Нормативна визначеність і процедурні алгоритми:

– уніфіковані протоколи реагування на типові інциденти (заборонені предмети, конфлікти, порушення режиму, пошкодження майна, непокоря законним вимогам персоналу тощо).

– чітке розмежування дисциплінарного та адміністративного.

2) Управління ризиками і внутрішня безпека:

– регулярна оцінка ризиків у підрозділах (корупція, насильство, контрабанда, втечі).

– системна робота з групами ризику, персональне планування, раннє виявлення конфліктів [1; 6].

3) Підготовка персоналу та етика:

– тренінги деескалації, кризової комунікації, документування;

– етичні стандарти, захист викривачів, нульова толерантність до катувань та принизливого поведіння.

4) цифрова доказовість:

– електронні журнали інцидентів, інтегровані з відеоспостереженням, медичною документацією та системою скарг;

– аналітика інцидентів і регулярні звіти для керівництва та громадського контролю.

5) Зовнішній та громадський контроль через розвиток механізмів скарг, доступу адвокатів, моніторингових візитів, реагування на рекомендації національних та міжнародних інституцій [7].

Критерій ефективності такої моделі – не максимізація стягнень, а зменшення повторюваності порушень, скорочення кількості інцидентів, що потребують силового втручання, і зростання довіри до процедур.

Реформування Державної кримінально-виконавчої служби України виступає системною детермінантою ефективності запобігання та припинення адміністративних правопорушень у пенітенціарному середовищі. Нормативне оновлення, управлінська підзвітність, професіоналізація персоналу, цифровізація та приведення практик до міжнародних стандартів формують середовище, у якому правопорушення не «поглинаються» неформальними практиками, а попереджаються і припиняються законно, пропорційно та доказово.

Стратегія реформування пенітенціарної системи до 2026 року та операційні плани її реалізації створюють рамку для таких змін, однак їхній вплив на деліктність буде відчутним лише за умов реальної імплементації – від кадрових рішень і фінансування до управлінських процедур на рівні конкретної установи. Впровадження інтегрованої моделі управління адміністративною деліктністю, заснованої на динамічній безпеці, комплаєнсі та захисті прав людини, є практичним шляхом підвищення безпеки та зміцнення законності у місцях несвободи.

Література:

1. Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила: рекомендація Rec(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.01.2006 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text (дата звернення: 12.01.2026).

2. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1153-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.01.2026).

3. Про затвердження операційного плану реалізації у 2025 і 2026 роках Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.10.2025 № 1188-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-2025-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.01.2026).

4. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text> (дата звернення: 12.01.2026).

5. Реформування пенітенціарної системи України (урядовий опис реформи) URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/reformuvannya-sistemi-probaciyi-ta-resocializaciya> (дата звернення: 12.01.2026).

6. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules). UN General Assembly resolution 70/175 (2015).

7. CPT/Inf (2024) 20. Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 16 to 27 October 2023. Strasbourg, 26 April 2024.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-14>

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ Й КОРУПЦІЯ ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Веденєєв Дмитро Валерійович

доктор історичних наук, професор,

провідний науковий співробітник,

Міжвідомчий науково-дослідний центр

з проблем боротьби з організованою злочинністю

при Раді національної безпеки і оборони України

м. Київ, Україна

Семенюк Олександр Георгійович

доктор юридичних наук

перший заступник керівника,

Міжвідомчий науково-дослідний центр

з проблем боротьби з організованою злочинністю

при Раді національної безпеки і оборони України

м. Київ, Україна

Організована злочинність (ОЗ) та корупція оцінюються провідними дослідниками цього явища як негативне суспільне явище, пов'язане зі створенням та функціонуванням організованих злочинних угруповань, вчиненням ними злочинів, консолідацією злочинного співтовариства та поширенням кримінальної субкультури, що у сукупності призводить до істотного зниження рівня кримінологічної безпеки [1].